

KATALOG BIBLIOGRAFIJE (PERIODIKE) LEKSIKOGRAFSKOG ZAVODA KAO PREDUVJET OSTVARENJA NAKLADNIČKOG PROGRAMA ZAVODA 1950–1971.

MLADEN ŠVAB

(Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*)

SAŽETAK. Temeljem porabe Kataloga bibliografije periodike Leksikografskog zavoda te raščlanjivanja njegovih glavnih obilježja, prednosti i nedostataka, uspoređuje se plan (1953) vijenca enciklopedijskih i leksikon-skih djela s ostvarenim nakladničkim programom. Razmatraju se prva dva desetljeća djelovanja Zavoda, jer je u tom razdoblju Katalog bibliografije najneposrednije rabljen u funkciji ostvarenja nakladničkih planova Zavoda. Pokazuju se i poneka odstupanja od prvotnih zamisli i planova. Rezultati raščlanjivanja upućuju na potrebu izbje-gavanja uočenih nedostataka, ali i ugradnje prednosti, pri izradbi kronološkog nastavka rada na hrvatskoj bibliogra-fiji 1945–2000.

Ovo je izlaganje u povodu proslave 50. obljetnice utemeljenja Leksikografskog zavoda FNRJ. Promjene imena Zavoda toliko su učestale u proteklih pet desetljeća XX. stoljeća, da od, koliko je poznato, dosad slavljениh ili obilježenih triju njegovih obljetnica – 25., 40. i evo 50-e, taj Zavod nije nosio isto ime. Utemeljen je, kao što istakoh, s imenom Leksikog-rafski zavod FNRJ, 25. obljetnicu slavio je kao Jugoslavenski leksikografski zavod, a evo danas njegovo je ime Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«. Promjena naziva bilo je i više, no te promjene pustimo po strani.

Ono što je konstanta jesu ljudi i dijelom nakladnički programi, koji se brže ili sporije ostvaruju u pojedinim odsječcima zavodske povijesti kroz objelodanjene enciklopedičke sveske te pridržavanja – odnosno odstupanja – od početnog programa Zavoda.

Uobičajeno je mišljenje da je prvo izdanje što ga je Zavod tiskao bio *Priručnik Leksi-kografskog zavoda FNRJ*, »štampao kao rukopis«, Zagreb 1952., 110 str. male osmine, no to ipak nije tako. Već početkom 1951. umnoženi su, kako bi se u Zagrebu reklo geštetnerom, *Osnovna pravila za popisivanje bibliografske materije i Privremeni popis najvažnije perio-dike* – jednako kao i spomenuti *Priručnik* iz 1952. »strogo internog karaktera namijenjeni samo zavodskim suradnicima«. *Pravila* iz 1951. su, dakle, prvijenac Zavoda – ponovno su tiskana u *Priručniku* iz 1952., str. 36–66. Sljedeće godine u istom formatu objelodanjen je *Dodatak priručniku Leksikografskog zavoda FNRJ*, Zagreb 1953., 16 str. Prema tome, početak publicističke djelatnosti Zavoda povezan je s nastankom *Kataloga periodike Leksiko-grafskog zavoda*. Prvi enciklopedički svezak koji je Zavod objelodanio jest *Pomorska enci-*

klopedija, 1, A–Brod, Zagreb 1954. Suprotno od uobičajenog mišljenja, taj prvi svezak *Pomorske enciklopedije* pobudio je, za tadašnje prilike komunističke Jugoslavije, priličan interes. Među ostalim, s nepotpisanim prikazima javljaju se *Vjesnik* 11. rujna, *Borba* (zagrebačko izdanje), također s nepotpisanom noticom, 15. rujna, zatim slijedi prikaz Miroslava Felleri u zagrebačkomu *Narodnom listu* 19. rujna, istoga dana ponovno se javlja zagrebačka *Borba* s opširnim prikazom pod naslovom *Jedan veliki prilog našoj kulturi*. Prva knjiga *Pomorske enciklopedije* iz pera Dušana Timotijevića. Istovrstan prikaz za *Vjesnik* od 26. rujna piše Ive Mihovilović pod naslovom *Uspjeh Leksikografskog zavoda »Pomorska enciklopedija« (I. svezak)*. Četrnaestoga studenog ponovno se javlja zagrebački *Narodni list* te iz pera Vladimira Koščaka donosi članak *Historiografija i pomorstvo*. Uz prvi svezak *»Pomorske enciklopedije«*. I, napokon, u časopisu *Pomorstvo*, u 12. broju 1954., I. K. objelodanjuje prilog *Pojam broda u našoj Pomorskoj enciklopediji*. Prvi svezak *Pomorske enciklopedije* prikazuje i mjesečnik *Otkrića*, 7, 482–483, u nepotpisanu članku. Važnost *Pomorske enciklopedije* prelazi tadašnje granice FNRJ te se vijest o njezinu objavljivanju može naći 20. svibnja 1955. na str. 4 *Notes from the Foreign Library Press*.

No vratimo se zavodskom programu i *Katalogu periodike*. Godine 1953. Zavod objelodanjuje svojevrstan ogledni arak *Enciklopedijska izdanja Leksikografskog zavoda FNRJ*, Zagreb 1953., 110 str. enciklopedičkog formata s primjerima svih enciklopedičkih izdanja koja su se tada pripremala ili već izrađivala. Enciklopedijska izdanja iz 1953. sadrže dugoročni plan, a ujedno se u njima iskušavaju novonabavljeni tiskarski strojevi u vlasništvu Leksikografskog zavoda koji su dani na porabu Grafičkome zavodu, kao što se to može pročitati na str. 110.

Uz nezaobilaznu *Enciklopediju Jugoslavije*, koja je bila formalni razlog uspostavljanja Leksikografskog zavoda, u *Enciklopedijskim izdanjima* iz 1953. sažeto je izložen dugoročni nakladnički program Zavoda ovim riječima: »U toku ovog opsežnog posla i nakon konzultiranja cijelog niza predstavnika našeg kulturnog i naučnog života, uprava je Zavoda, proširivši svoj prvobitni program, zaključila da preuzme od Jugoslavenske akademije Pomorsku enciklopediju, a uz to da pokrene, uredi i izda Opću enciklopediju i Veliku enciklopediju.

Velika enciklopedija zamišljena je kao niz od 10 specijalnih enciklopedija: Medicinske, Muzičke, Likovne, Šumarske, Poljoprivredne, Tehničke, zatim Enciklopedije pravnih i društvenih nauka, Enciklopedije geografije, historije, folklor i etnologije, Enciklopedije matematike i prirodnih nauka i, napokon, Enciklopedije književnosti. Ukupno će Velika enciklopedija opsezati 40 tomova (svaki tom oko 900 stranica teksta s priložima). Od ovih 10 stručnih enciklopedija, koje sve zajedno čine Veliku enciklopediju, na četiri se enciklopedije intenzivno radi – Medicinskoj, Likovnoj, Muzičkoj i Šumarskoj enciklopediji. Poduzeti su pripremni radovi na Poljoprivrednoj i Tehničkoj enciklopediji, a ostale su četiri stručne enciklopedije u nacrtu.

Radeći na bibliografskoj dokumentaciji, u prvom redu na bibliografiji za Enciklopediju Jugoslavije, opazili smo, da bi solidna i što kompletnija izradba bibliografije za Enciklopediju Jugoslavije tražila velike napore i izdatke kad bismo je upotrijebili samo za popunjavanje bibliografskih podataka u člancima Enciklopedije Jugoslavije, pa je uprava Zavoda pristupila radu na popisu članaka, rasprava i književnih priloga u cjelokupnoj jugoslavenskoj periodici od početka naše periodične i dnevne štampe sve do Oslobođenja. Rezultate ovoga velikog posla objavit će Leksikografski zavod u nizu publikacija« (str. 1).

Taj prvi nakladnički program Zavoda nije u cijelosti ostvaren. Tomu je više razloga. Glavni je kriza financiranja između 1957. i 1965. Drugi, ne manje važan, razlog jest umirovljenje 1965., a početkom 1967. i smrt Mate Ujevića, glavne motorne snage – kako redatorske tako i planerske, kao i realizatorske, dakle svekolike, zavodske djelatnosti. Pravog nasljednika nije osposobio niti odgojio. Isti je slučaj i s drugim članom dvojca, bez kojega taj program nije mogao biti ostvaren. Riječ je o Miroslavu Krleži, koji poslije požara 1977. pa do svoje smrti krajem 1981. nije više dolazio u Zavod.

Zašto je taj prvi zavodski program dobio naziv *Velika enciklopedija*, koja se trebala sastojati iz deset specijalnih enciklopedija? Ujević je 1941. prvi put koncipirao program HIBZ-a, u kojemu je stožerno mjesto pripalo *Hrvatskoj enciklopediji*, 1–5, Zagreb 1941–1945. Ona je bila zamišljena po uzoru na veliku *Enciclopedia Italianu Treccani* i obasezala bi umjesto planiranih 12, između 18 i 20 svezaka, što slijedi iz objelodanjenih prvih pet, te bi se iz prikupljenoga gradiva Ujevićeve *Hrvatske enciklopedije* objelodanjivala manja specijalna djela različita obilježja. U novim prilikama poslije 1945., s tim iskustvom, Ujević 1947. pokreće *Pomorsku enciklopediju* u okviru Akademije znanosti i umjetnosti, koju je započeo u HIBZ-u još pod imenom *Pomorski leksikon* 1943. poslije kapitulacije Italije, a 1944. izlazi ogleadni arak *Primjerci članaka Pomorskog leksikona*, Zagreb 1944. *Rječnik hrvatskog jezika* u oba je programa, a evo svjetlo dana ugledat će, barem se nadam, još ove godine.

No, vratimo se *Katalogu periodike* ili *Bibliografiji članaka, rasprava i književnih priloga*. Već 1953. u *Enciklopedijskim izdanjima* Ujević utvrđuje: »Od milijun popisanih rasprava, članaka i književnih priloga već je sređeno oko 950 tisuća bibliografskih jedinica i uloženo u bibliografski katalog Leksikografskog zavoda, i to po autorima, po strukama i po predmetu obradbe« (92).

Bilo je planirano tu bibliografiju objelodaniti u 25 svezaka po 1000 stranica svaki, no zasad je izašlo 14 svezaka i jedan izvan serije s popisom Krležinih radova i priloga o njemu. Upravo se radi na *Bibliografiji kazališta*.

Iz pera Jaroslava Šidaka, povijesnog znalca, 1969. ocijenjena je *Bibliografija povijesti* sa zaključkom koji vrijedi nažalost i danas: »U nesumnjivom bi interesu naše historiografije bilo da Leksikografski zavod, uz financijsku pomoć republičkih savjeta za naučni rad, izda i građu koja se odnosi na 'podstruku politike'. Samo je po sebi razumljivo da to dolazi u obzir za povijest XIX. i prve pol. XX. st.«

Kako je velik posao urađen za manje od dvije godine, pokazuje podatak iz 1957. – M. Ujević, *Bibliographie retrospective...*, Zagreb 1953. – da *Katalog* sadrži 2 200 000 bibliografskih jedinica, što je iznio na Internacionalnoj bibliografskoj konferenciji održanoj u Varšavi u rujnu 1957 (19–22).

Osim posebno objavljivanih tematskih bibliografija književnosti, povijesti, povijesti umjetnosti, glazbe, naravno da se ne objavljuju sve bibliografske jedinice zavodskoga kataloga, već njihov izbor, a i objavljene i neobjavljene predviđene su kao logistička potpora gotovo svim enciklopedijama što ih je Zavod planirao objelodaniti. Tako se u primjerima članaka u *Enciklopedijskim izdanjima* iz 1953. nalaze dvije natuknice u kojima je navedena posebna literatura o natuknici, odnosno iza nje popis izbora bibliografija ulaznika. Šteta da je to već od prvog izdanja *Opće enciklopedije* i daljnjih izostalo.

Kada su 1950/51. razrađivana načela koji se članci popisuju a koji ne, došlo je do razmimoilaženja među tadašnjim znalcima bibliografima. Struja da se popisuju u novinama svi ili većina anonimnih članaka, vijesti i slično, nije prevladala; danas je gotovo ne-

zamislivo da se ne registriraju oglasi i promidžbene poruke, ali to još neko vrijeme neće biti posao bibliografa.

THE CATALOGUE OF THE LEXICOGRAPHIC INSTITUTE BIBLIOGRAPHY AS A PREREQUISITE TO REALIZATION OF THE INSTITUTE'S PROGRAM OF PUBLISHING

SUMMARY. On the basis of usage of the Catalogue of the Bibliography of Periodicals of the Lexicographic Institute, and on the basis of the analysis of its main characteristics, advantages, and disadvantages, the author compares the 1953 plan on a series of encyclopedistic and lexicon works with the realized publications. The author examines the first two decades of the Institute's work, because it was in this period that the Catalogue of Bibliography was most directly used in the function of realizing the Institute's program of publishing. There were some deviations from the initial concepts and plans. The results of the analysis point at the need to avoid the observed shortcomings, and to consider the advantages in the chronological continuation of the work on Croatian bibliography for the 1945–2000 period.